

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 194. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeeventyr06val-shoot-idm139779799810528/facsimile.pdf> (tilgået 27. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Nye Eventyr og Historier

2. Række 1861-66

NEH II:1 1861

Af hæftets 7 numre havde *De Vises Steen* tidligere været trykt, i Folkekalender for Danmark, 1859 (udkom dec. 58), og anmeldt i Flyveposten 22.12.1858 (ej i BFN): Eventyret »kan sættes ved Siden af det Bedste af denne Art, hvormed Forfatteren har beriget Litteraturen; imidlertid bestyrker den religiøse og moralske Tendents i dette Eventyr os atter i den Formening, at Digteren i den senere Tid er slaaet ind paa en Retning, som, hvor smuk og poetisk den end kan være, dog er ikke lidet forskjellig fra den, der aabenbarede sig i hans tidligere Eventyr, og hvori mere det Spøgende, det Lunefulde, udgjorde Grundtonen. Det var vel ogsaa fornemmelig ved dette Element, at hans Eventyr opnaaede en saa stor og fortjent Berømmeth; men hvorvidt Andersen har gjort Ret i saa afgjort at bøje ind paa en anden Vej, skulle vi ikke her undersøge.« Kursændringen har tidligere været observeret af kritikken (se p. 178 og 182), som ogsaa har stillet sig tvivlende til, om den har været til gunst for A.

Hæftet opnaaede i alt 7 anmeldelser af noget blandet karakter. A har åbenbart været meget spændt på modtagelsen, for sjældent har han så nøje dagbogskommenteret reaktionerne som her. Berlingske Tidende er først ude, 5.3.1861 med sin hidtil fyldigste, næsten 2 sp., omtale: A's domæne er at fortælle historier, og »hvad enten Grundtonen er dyb og alvorlig eller spøgende og ironisk, saa udmærke de sig altid ved en saadan Friskhed i Fortællemaaden, at selv naar han fortæller en gammel Historie, som vi Allesammen kjende, f.Ex. [*Hvad Fatter gjør*], saa fortæller han det saaledes, at det forekommer os at være en ganske ny Historie [...] Men fordi man fortæller sine Historier lige godt, derfor ere ikke alle Historierne lige gode, og det er heller ikke Tilfældet med dem, vi her have for os!« Ex. indeholder *Skambæsten* og *I Andegaarden* ikke »synderlig Mere eller Andet, end hvad han tidligere har sagt under en anden Form eller i en noget forandret Indklædning«. *Tolv med Posten* er ogsaa tynd, »et lystigt Indfald, men heller ikke mere, skjøndt vi gjerne skulle indrømme, at flere af de tolv Passagerer ere morsomt individualiseredes«. *Det nye Aarhundredes Musa* får ogsaa sin sag for: »Er det saa let at konstruere Fremtidens Musa, saa har man hende

ogsaa, og Den, der kan sige os, hvordan hun vil blive, maa selv være Aarhundredets Mand, paa engang Evangelisten og Tolken. Dø, herom ville vi ikke gaae i Rette med Digteren, men hellere betragte [eventyret] som en veltalende, digterisk Phantasi end som en Spaadom om det, der vil komme.« Højest sætter anmelderen *De Vires Sien*: »en ædel og dyb Tanke, der er gennemført med Dygtighed,« samt *Sneemanden*, som står på linje med *Kjærestefolkene*, *Tinsoldaten* etc., »kort sagt, ved Siden af det Bedste, som han – og altsaa Nogen – har leveret i denne Retning [...] en lykkelig Inspiration, ligesaa genialt opfundet som lunefaldt gennemført.« A's kommentar samme dag: »ret god, men jeg vendte ingen Indvendinger, Skarnbassen stillet lavt, Sneemanden glimrende« (Dagbøger V 14).

6.3.1861 hæfter Dagbladet sig ved »de karakteristiske Dyreskikkelser, der saa træffende parodierte de Synsmaader og Anskuelser, som bevæge Menneskeverdenen, uden at de derfor falde ud af deres Dyre-Individualitet«. Som eksempel anføres *Skarnbassen*, *Sneemanden*, *I Andegaarden*. Men mest indgående behandles *Det nye Aarhundredes Musa*, som mindre er en historie »end et i Prosa skrevet Digt om Poesiens Fremtid – det er Noget af det Smukkeste, som Andersen har skrevet«. Her »gjenfunde vi atter den kraftige, styrkende Tanke, at det ikke ligger i Tidens Udvikling, at den er Poesien fjendtlig. Naar Digterne klage over Materialismens Fremgang, over Poesiens Tilbageskriden, over Mangelen paa Stof, da ligger Feilen ikke i Aarhundredet, men hos Digterne, der ikke har faaet Øiet op [...] Vi kunne ikke forlade den herlige Skoldring [...] uden at afskrive Digterens sidste, baade væmmodige og begejstrende Ords, hvorpå IV 117,16-21 citeres.

Samme dag konstaterer Fædrelandet, at der fortsat er skønhed, lune og ynde i A's sprog. *Skarnbassen* »synes os endogsaa at høre til hans fortrinligste Eventyr, idet ikke blot alle Enkelthederne ere meget fornøielige, men ogsaa Anlægget som Helhed er humoristisk og fuldt af træffende Satire.« *Det nye Aarhundredes Musa* karakteriseres som »en Slags apokalyptisk Recension [...] et frit Phantasispil og ikke nogen klar Tankeudvikling, saa at man ikke vilde være berettiget til at stille Fordringer til det som saadan.«

A's kommentar samme dag: »Dagbladet omtaler i Dag med stor Roes Eventyrene og fremhævet *Det nye Aarhundredes Musa*. Til Aften i Fædrelandet rosende Anmeldelse, hvori *Skarnbassen* kaldes fuldendt. Saaledes modsige Critikerne hinanden.« (Dagbøger V 14).

Nyhedsposten beskæftiger sig 9.3.1861 mest med *Det nye Aarhundredes Musa*, hvis tankegang billiges, »thi det tør ligge uden for al Tvivl, at Naturlighed, Inderlighed og barnlig fast Tro vil være den kommende Tids guddommelige Perle, at Tidens Travlhed og hastværkhavende Locomotiver meget vel vil kunne harmonere og forliges med Aarhund-

redets Musa.« A's egen muse er »endnu bestandig den unge blide Skjønaand, den samme friske liflige Kilde, der vederquæger og læsker ved sine letflydende Strømninger.« Til belæg herfor aftrykkes et stykke fra *De Vises Steen*.

Illustreret Tidende har 10.3.1861 (ej i BFN) også kun luttet lovord om »hans Phantasies dristige Flugt, der uimodstaaeligt river os med sig«. Som de bedste i samlingen fremhæves *Sneemanden*, *Skarnbassen* samt *Det nye Aarhundredes Musa*, »noget af det Smukkeste, vi have læst af denne med Rette saa yndede Digter«.

Flyveposten indleder sin store anmeldelse 9.4.1861 (under mærket: -e, G. Siesbye?) med ordene: »Andersen var engang i den saakaldte Kritiks Velmagtsdage et jaget Vildt«, men de tider er forlængst forbi, bl.a. fordi han er holdt op med at skrive romaner om sig selv, men har fundet frem til »sit Genies forjættede Land, Eventyrverdenen«. *Skarnbassen* og *I Andegaarden* roses som træffende satirer, men »ikke saa heldig forekommer Forf. os, hvor han er mere allegorisk, t.Ex. i »de Vises Steen«, som saa Mange have maattet lade ligge uløftet, saa at Andersen ogsaa kan være det bekjendt. At Ordet *Tu* trykkes med stor Stil, hjælper ikke ud af Vanskeligheden. Hefter ikke »de nye Aarhundreders [!] Musa« forekommer os at være paa sin Plads, om vi end deri erkjende mange dristige, kjække og fordomsfrie Tanker«.

C. Rosenberg er i Dansk Maanedsskrift I, juni 1861, 450, overvejende utilfreds: »I det Hele hører dette Heftes Indhold neppe til Forf.'s heldigere Frembringelser: han forekommer os, ligesom Tilfældet er med Dickens, at outrere den Fortællemaade, ved hvilken han er bleven Nationen kjær, og paa den anden Side at gjentage sig selv i de Ideer, hvilke han søger at anskueliggjøre ved sine Billeder, idet han overalt fornemmelig finder Udtryk for Borneerthed og Forfængelighed.« Dog: »Ubetinget bedst synes os Historien: »Hvad Fatter gjør, er altid det Rigtige«, fordi den netop ved det Storslaaede i Motivet og ved sin parabellagtige Kortheit gjør Indtryk som en i Sandhed folkelig Opdigtelse.« Forbavsende nok nævnes *De Vises Steen* overhovedet ikke.

(På hjemturen fra sit sommerophold i Schweiz boede A nogle dage hos Ingemann i Sorø, hvor han 28.8.1861 noterer: »Læst opad Dagen i Juni Heftet af Maanedsskrift hvor det sidste Hefte Eventyr af mig stilles mellem de svageste, dette forstemte mig en Deel; den første Æggelse efter min Hjemkomst; der kommer fleer!« (Dagbøger V 115).)

Da *De Vises Steen* havde stået i Folkekalenderen skrev A til fru Læssøe 21.12.1858 bl.a.: »Professor Rasmus Nielsen er ganske indtagen i det og siger, at det er det bedste eller rettere: det betydeligste af alle mine Eventyr, idet Idee og Form, Dybde og Humor smelte aldeles sammen. »Den grimme Ælling« er Digterens Liv,« sagde han, »dette Eventyr, er derimod, hvad Digteren skaber os!« (BFA II 401).

Signe Læssøes vurderinger kan være af varierende interesse, men da hun havde læst *De Vises Steen* i Folkekalenderen, gjorde hun en træffende iagttagelse: 27.12.1858 tilstår hun, at hun har »ondt ved at føle sig hjemme under Solens Træ; det overvældede mig arme Gamle. Jeg svimlede ved, at hver Green skulde kunne være en kæmpestor Platan eller en kongelig Ceder. Og nu i den gigantiske Natur et Glaspalads – jeg maatte tænke paa Glaspaladset i London, – og det var jo ogsaa saadan opfyldt med Alverdens Herligheder. Der skal Kraft og Ungdom til for at finde sig hjemme der; jeg er det ikke mægtig. Jeg føler nok det Grandiose i Beskrivelsen; men jeg er ikke hjemme der og aldrig kunde jeg hvile saa trygt paa Liliebladets Balkon som Døgnluften paa det elskede Egetræes Blad. Jeg tilstaaer: jeg følger ikke ganske Brødrene; Digteren har De været haard imod, og at Søsteren er blind, er roent imod min Religion« (BtA 500 f).

Som venteligt er udviklingsoptimismen i *Det nye Aarhundredes Musa* ikke Ingemanns livret, hvad han da ogsaa omstændeligt redegør for i sit takkebrev 4.3., hvor det bl.a. hedder: »Lad ogsaa enhver kommende Slægt staae paa Skuldrene af alle sine Forjægere *in effigie*, den staaer der dog kun et Øieblik, og seer ikke selv, hvor den staaer, før den er ude deraf. Skal den ikke svæve i den tomme Luft, maa den respectere og tilegne sig, hvad der er dens Basis og Bærer, og maa ikke indbilde sig at være Noget selv, paa egen Haand, uden levende og altsaa poetisk Opfattelse af alle foregaaende Aarhundreders Poesie, Videnskab og historiske Liv. – See, denne min Anskuelse kan jeg ikke faae Plads til i hiin Efterslægtsmusa med dens noget vilkaarlig grebne Løsninger af dens Bærer mellem de mange Orme.« Men bortset herfra saluterer Ingemann for hæftet: »Af hvad jeg kjendte tilforn, holder jeg meest af »De Vises Steen« og »I Andegaarden«, og jeg har gjenlæst dem næsten med større Fornøjelse, end ved den første Opfattelse. De tolv personificerte Maanedes gik mig noget flygtigt forbi, som lethenkastede Vignetter til en illustreret Almanak [...] »Snemandens« Kakkellovnsforelskelse med Kakkellovnskraberen i sig var meget morsom, og »Skarnbassen« fandt jeg i Sædeleshed niig paa Humor. Min Lucie beder mig takke Dem for den Fornøjelse hun har havt ved at gjensee gamle Venner og gjøre Bekjendskab med nye [...] Hvad der [...] især interesserer hende, er Deres levende Opfattelse af Naturen, saaledes som i Beskrivelsen af Hytten i »Hvad Patter gjør, er bedst« og i Vinterscenen i »Snemanden«, og Deres levende Kundskab til Dyrenes Oeconomie, hvortil De saa characteristisk veed at knytte det Tilsvarende hos Menneskene, saaledes som i »Skarnbassen« og »I Andegaarden«« (BtA 360 f).

5.3.1861 sender Christian Winther sin »hjerterligste Tak« for bogen og undskylder, at han ikke er kritiker. »Men en taknemlig Læser er jeg, og det har jeg da godt ved at være i dette Tilfælde [...] Om det

Stykke, som slutter Bogen, tør jeg nu allermindst ytre mig; Det er ikke blevet mig ganske klart; men *dette* er jo *min Feil*» (BtA 560 l).

Umiddelbart før Bjørnson traf A personligt (men efter at han af Clemens Petersen var blevet manuduceret i, hvad man burde mene om ham), sendte han 2.4.1861 fra Rom et brev til samme C.P. med flg. bemærkninger om *Det nye Aarhundredes Musa*: »Har du seet hin sidste Bestialitet af Andersen den om Fremtidspoesien? At vi er Orme, som skal skjæres over af en Ploug og blive Muld og andet saadant Svineri. Er da de ældste Digtere [...] eller er nogen af dem, som dner, er de skaaret over som Orme af en Ploug, er de Muld og Andersensk Vrovl? – Jeg gjør som Skolelæreren: skjænder paa den Nærværende fordi de andre Disciple er borte uden Lov [...] men etsteds maa jeg lægge min Vrede fra mig. Jeg saa det nemlig rost i alle Blade fra Athen [:Nordens Athen, dvs. København]» (Bjørnson I 90). Endnu skrapper udtrykker han sig medio april 1861 i brev til skuespilleren Chr. Hviid: »Nu har jeg faaet to Formaninger om at være god mod Andersen [når han kommer til Rom]. Men i Herrens Navn er jeg da virkelig en Bjørn fordi jeg bærer Navnet? Jeg har aldrig tænkt at æde Andersen eller hans Smule Collin [Jonas d. y. som ledsagede A på rejsen]. Men spørger han, hvad jeg synes om hans »Fremtidens Poesis«, siger jeg rigtignok, at det er det græsseligste Tøv jeg i mine Levedage har læst. Men saa kan jeg jo lægge til, at »den grimme Ælling« er mageløs. Det har rigtig nok ingen Sammenhæng, men det behøves vel heller ikke» (Bjørnson I 96).

Da Bjørnson små 2 uger senere mødte A kom der andre trut i trompeten.

Mens A's dagbøger i mange år kun blev ført på rejser udvides de nu til også at omfatte hans københavnske hverdagsliv, og dermed også fyldig registrering af mundtlige vurderinger af hans produktion. Eksempelvis kan nævnes 1.2.1861: »Middag hos Thieles; han var ikke ret klar i min ny Aarhundredes Musa« (V 7), 3.3.1861: »Gik til Fru Læssøe og læste for hende Det ny Aarhundredes Musa, hun var betaget der af; syntes at hun aldrig havde hørt Noget ligt det og saa rigt paa Tanker, hun gjorde mig forlegen ved at rose min Reenhed og Afholdenhed at herfra kom min lange Ungdoms Friskhed. [...] [politikeren] Hall glædede sig over Friskheden [i de nye eventyr] og syntes disse overgik de foregaaende« (V 13), 7.3.1861: »Aftenen hos Cultus Minister *Monrad*, hvor jeg læste tre Eventyr og talte en Deel med *Monrad*, der var glad over Eventyrene« (V 14).

NEH II:2 1862

Gennemgående er kritikken velvillig, men det virker som om den kører i tomgang og ikke mere har noget nyt at meddele. Berlingske Tidendes